

*Смітєнко З.Д., кандидат юридичних наук,
професор, заслужений юрист України,
професор кафедри кримінально-правових дисциплін
Українського державного університету фінансів та міжнародної торгівлі*
*Курко О.В., начальник Юридичного відділу Виконавчого комітету
Всеукраїнської громадської організації «Асоціація казначеїв України»*

МЕДІАЦІЯ ЯК КРИМІНАЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНА КАТЕГОРІЯ ТА ЇЇ ЗАСТОСУВАННЯ В КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕННЯХ ЩОДО НЕПОВНОЛІТНІХ

***Анотація.** У статті визначено сутність відновного правосуддя, поняття і мету медіації як процесу, що сприяє не тільки примиренню в конфліктній ситуації, але й перевихованню неповнолітнього правопорушника. Розглянуто проблему негативного впливу сім'ї та інших соціальних чинників на формування особистості неповнолітнього правопорушника. На основі аналізу соціальних причин злочинності неповнолітніх висвітлено питання актуальності застосування медіації для примирення сторін у кримінальних провадженнях щодо неповнолітніх в Україні. Розглянуто правовий статус медіатора як специфічного й обов'язкового учасника процесу медіації. Здійснено аналіз чинної нормативно-правової бази України, яка створює основу для застосування програм відновного правосуддя та з'ясовано проблемні питання правового регулювання медіації в Україні. Надано пропозиції щодо змін у законодавстві України, необхідних для подальшого розвитку відновного правосуддя в країні.*

***Ключові слова:** медіація, відновне правосуддя, примирення сторін, медіатор, законодавче регулювання медіації, злочинність неповнолітніх, кримінальне провадження щодо неповнолітнього.*

Постановка проблеми. Сучасна концепція покарання неповнолітніх, які вступили в конфлікт із законом, неспроможна повною мірою досягти виправлення засуджених і запобігти вчиненню ними нових правопорушень. Кримінально активні підлітки стають резервом для дорослої та рецидивної злочинності. Тому є потреба в застосуванні таких шляхів впливу на неповнолітніх правопорушників, які б допомогли у перевихованні, усвідомленні наслідків скоєного, сприяли б каяттю у вчиненому й зменшили б рецидив злочинності неповнолітніх. Саме таким шляхом вирішення зазначеної проблеми може стати застосування відновного правосуддя, а саме – впровадження процедури медіації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням питання впровадження медіації в Україні займаються такі вітчизняні науковці, як В. Землянська [5], О. Белінська [1], В. Фрич [15], О. Виноградова [3] та інші. Однак, незважаючи на пильну увагу фахівців до цього питання, проблеми, що виникають при застосуванні медіації в кримінальних провадженнях щодо неповнолітніх в Україні, досліджені ще неповною мірою. Досі науковцями не приділялося достатньо уваги обґрунтуванню необхідності застосування саме процедури примирення в таких кримінальних провадженнях на основі ретельного аналізу соціальних причин злочинності неповнолітніх.

Мета статті – дослідження інституту медіації як такого, що тільки впроваджується у правове поле України, переваг процесу медіації як альтернативного способу розв'язання

конфлікту між неповнолітнім правопорушником та потерпілим і як неформального підходу в профілактиці правопорушень.

Виклад основного матеріалу. Відновне правосуддя розглядає злочин, насамперед, як конфлікт між індивідами – тобто, як ситуацію, внаслідок якої страждають потерпілі, правопорушники й оточення обох сторін, натомість як у традиційному правосудді “жертвою” є держава.

Основу відновного правосуддя становить підхід, орієнтований на надання у певних випадках можливості сторонам кримінально-правового конфлікту і громаді самостійно впоратись із наслідками злочину. Сутність такого підходу визначена американським криминологом Говардом Зером, одним із ранніх практиків та ідеологів відновного правосуддя, і полягає в пошуці шляхів до того, щоб при повній повазі до закону і захисту прав людини, розширюючи можливості традиційного кримінального процесу, надати офіційному правосуддю відновного характеру за рахунок використання медіації (програми примирення потерпілих і правопорушників) як способу вирішення цих конфліктів, сприяючи, з одного боку, усуненню завданої потерпілому емоційної, матеріальної та фізичної шкоди, а, з другого боку – соціальної реінтеграції правопорушника, свідомому прийняттю ним відповідальності за скоєне [16, с. 497].

Поняття «медіація» походить від латинського «mediare», що означає «бути посередником». У перекладі з англійської мови термін медіація – «mediation» означає посередництво, клопотання, заступництво.

У соціальній психології вчені розглядають медіацію як специфічну форму регулювання спірних питань, конфліктів, узгодження інтересів.

Більшість науковців визначають медіацію як певний підхід до розв’язання конфлікту, у якому нейтральна третя сторона забезпечує структурований процес для того, щоб допомогти конфліктуючим сторонам прийти до взаємно прийняттого вирішення спірних питань [1, с. 158].

Рамкове рішення Європейського Союзу «Статус потерпілого у кримінальному судочинстві» від 15 березня 2001 р. містить таке визначення: «медіація у кримінальних справах – це процес пошуку до або під час кримінального процесу взаємоприйняттого рішення між потерпілим та правопорушником за посередництвом компетентної особи – медіатора» [3].

Говард Зер писав, що «основна мета медіації полягає у відшкодуванні шкоди та забезпеченні зцілення жертви. Друга ж мета повинна полягати у залагодженні стосунків між жертвою та правопорушником (тобто, примирення)» [5, с. 20].

Отже, медіація має на меті досягнення примирення між потерпілим і правопорушником, усвідомлення правопорушником наслідків своєї протиправної поведінки та відшкодування заподіяної шкоди. Водночас вона дає змогу потерпілому проговорити перед правопорушником свої переживання, тим самим зменшити психологічну напругу, повернути почуття впевненості й позбутись страху.

У всіх трактуваннях поняття медіації підкреслюється участь третьої сторони – медіатора, яка здійснює певну допомогу у налагодженні взаєморозуміння, інтереси якої не пов’язані безпосередньо з предметом непорозуміння. Активна третя сторона контролює процес, сприяє реалістичній оцінці ситуації сторонами, прийняттю адекватного рішення, зменшує емоційну напругу та інше.

Хрістоф Бесемер, автор книги «Медіація. Посередництво в конфліктах» визначає медіатора як посередника, який допомагає тим, хто сперечається, знайти взаємоприйнятне вирішення їх проблем [2, с. 14].

Підґрунтям для застосування процедури медіації в кримінальному судочинстві України є поява у новому Кримінальному процесуальному кодексі України положень щодо можливості укладення угоди про примирення сторін між потерпілим та підозрюваним чи обвинуваченим.

На даний час в Україні існує ряд нормативно-правових актів, узагальнень судової практики, концепцій, що стосуються застосування процедури медіації в кримінальних провадженнях щодо неповнолітніх.

Зокрема, Постановою Пленуму Верховного суду України від 16 квітня 2004 року № 5 «Про практику застосування судами України законодавства у справах про злочини неповнолітніх» рекомендовано судам усіляко підтримувати діяльність тих громадських організацій, що ставлять за мету досягнути примирення між неповнолітнім, який скоїв злочин, і потерпілим. Надавати таким організаціям відповідну інформацію, інформувати обвинувачених про наявність таких організацій та надавати можливість звертатись до цих організацій для розв'язання конфлікту й досягнення примирення [11].

А Генеральним прокурором України в листі від 1 серпня 2008 року «Щодо використання процедури примирення у кримінальному провадженні та розширення альтернативи переслідуванню» акцентовано увагу на необхідності роз'яснювати потерпілим і обвинуваченим про їх право на примирення самостійно або за допомогою посередників (медіаторів) та про можливі наслідки у разі досягнення примирення й відшкодування заподіяних збитків [10].

У 2011 році Указом Президента України було затверджено Концепцію розвитку кримінальної юстиції щодо неповнолітніх, у якій наголошується про необхідність прийняття закону про медіацію та реалізації пілотних проектів щодо створення центрів відновного правосуддя [14].

Однак на даний час закон про медіацію так і не був прийнятий, хоча до Верховної Ради України подавалася низка відповідних законопроектів. І наразі чинного законодавства недостатньо для подальшого розвитку інституту медіації в кримінальному судочинстві.

Слід зазначити, що існує також низка міжнародних актів щодо медіації в кримінальному правосудді, є також і Європейський кодекс медіатора. А сам інститут медіації успішно застосовується у багатьох країнах світу, таких, скажімо, як США, Англія, Франція та інші. Ефективність медіації визнана європейським співтовариством, що рекомендує її впровадження як основного методу альтернативного вирішення спорів на досудовому етапі або під час судового розгляду.

Говорячи про злочинність неповнолітніх та про доцільність застосування того чи іншого покарання за кримінальне правопорушення, вчинене неповнолітнім, спершу слід звернутись до причин, що зумовлюють протиправну поведінку, розглянути основні тенденції цього виду злочинності в країні.

У межах дослідження причин злочинності неповнолітніх, перш за все, необхідно враховувати соціальний фактор – те оточення, у якому зростає молоде покоління українців і яке, безперечно, впливає на процес внутрішнього становлення особистості.

Так, однією з основних причин є оточення, в якому зростає та виховується дитина, а саме – неухвага батьків до потреб дитини, а інколи й негативний вплив сім'ї.

Дослідник із США Езра Воучел наголошує на тому, що в процесі соціалізації та становлення правосвідомості неповнолітніх саме сім'я формує, а потім закріплює їх основні установки, які позначаються в дорослому віці [12, с. 328]. Загалом родинне виховання за своїм характером більш емоційне, ніж будь-який інший вид виховання, його основою є батьківська любов до дітей та безмежна довіра дитини до батьків, сім'я є малою соціальною групою і найповніше відповідає вимозі поступового залучення дитини до соціального життя, розширення її кругозору й життєвого досвіду. Цьому сприяє загальний психологічний клімат родини, яка є свого роду взірцем мікромоделі суспільства.

За результатами опитування дітей віком 10-17 років, яке проводилося з 15 по 30 квітня 2012 року у межах проекту «Права дітей в Україні: реалії та виклики після 20 років незалежності» на виконання Указу Президента України «Про питання щодо забезпечення реалізації прав дітей в Україні» від 16 грудня 2011 року № 1163 і в якому взяло участь 4083 дитини віком 10-17 років з усіх регіонів України, 47% дітей відповіли, що батьки взагалі нічого не знають про проблеми, які турбують дитину (особливо на цьому наголошують дівчата та діти 16-17 років). 42% дітей відзначають, що батьки майже нічого не знають про те, як вони витрачають свої кишенькові гроші, близько третини опитаних дітей відмітили, що батьки не знають,

які оцінки отримує дитина у навчальному закладі (із дорослішанням дитини батьківський контроль зменшується). 8% дітей зазначають, що батьки необізнані щодо стану їх здоров'я (особливо серед 16-17-річних та мешканців обласних центрів). Поза батьківським контролем залишається активність дитини в Інтернеті – 40% респондентів (серед хлопців – 47%, серед дівчат – 33%) вказали, що батьки зовсім не контролюють, що вони роблять в Інтернеті. Відчувають себе щасливими 83% дітей [6].

Суспільство зіштовхнулося з соціальним сирітством, коли батьки не мають досить часу на виховання й спілкування з дитиною або не бажають займатись її вихованням, і з року в рік збільшується кількість так званих неблагополучних сімей, де відбуваються постійні сварки, конфлікти, бійки, де батьки зловживають алкоголем, аморально поведуться, мають досвід вчинення правопорушень або навіть злочинів.

Важливою причиною скоєння злочинів неповнолітніми є невирішена проблема організації дитячого дозвілля. Перевірка стану виховної роботи за місцем проживання неповнолітніх практично не проводиться. Перевірка діяльності дитячих гуртків, клубів, спортивних секцій здебільшого носять корупційний характер. Ця проблема ускладнюється тим, що триває процес комерціалізації дитячого дозвілля, що позбавляє підлітків з малозабезпечених сімей можливості відвідувати такі заклади.

Крім того, причинами протиправної поведінки неповнолітніх є недоліки шкільного виховання, формальна робота з підлітками правоохоронних органів та служб у справах дітей, пропаганда в ЗМІ, літературі, комп'ютерних іграх жорстокості, насильства, наркотиків.

З аналізу причин злочинності неповнолітніх стає зрозумілим, що важливим є, в першу чергу, досягнення перевиховання неповнолітнього, який вступив у конфлікт із законом, а не покарання за кримінальні правопорушення, вчинені за браком життєвого досвіду.

Згідно з даними Єдиного звіту Генеральної прокуратури України про кримінальні правопорушення по державі за січень-грудень 2014 року, до суду було направлено 7467 кримінальних проваджень щодо кримінальних правопорушень, скоєних неповнолітніми або за їх участю. З них особливо тяжких – 89, тяжких – 3304, середньої тяжкості – 3440, невеликої тяжкості – 634 [4]. В процентному співвідношенні зазначені показники наведені на рис. 1.

Рис. 1. Кримінальні правопорушення, вчинені неповнолітніми або за їх участю у 2014 році (за ступенем тяжкості)

Джерело: [4].

Злочини проти власності, відповідно до даних зазначеного звіту, складають 74% від загального числа кримінальних правопорушень, скоєних неповнолітніми (5531 кримінальне правопорушення), злочини проти життя та здоров'я особи – 7,8%, злочини проти безпеки руху й експлуатації транспорту – 9,3%, злочини проти громадського порядку і моралі – 2,7%, злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів та інших злочинів проти здоров'я населення – 3,5% (рис. 2).

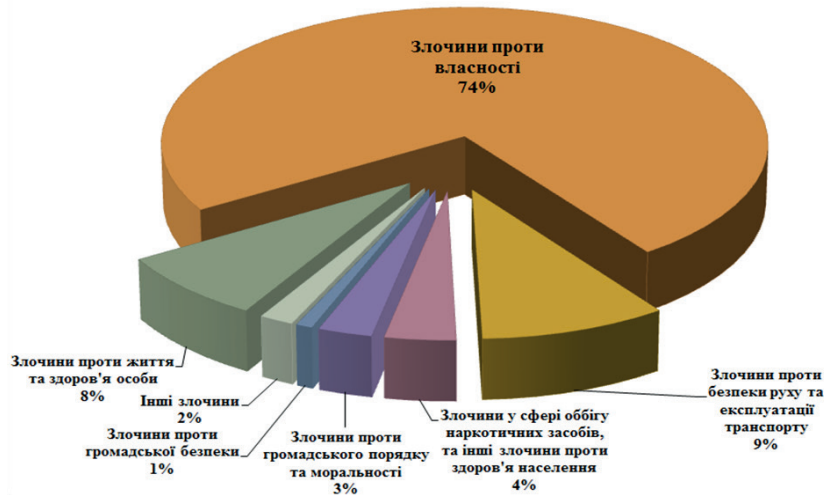

Рис. 2. Кримінальні правопорушення, скоєні неповнолітніми або за їх участю у 2014 році (за об'єктом)

Джерело: [4].

У 2014 році неповнолітніми або за їх участю було скоєно 4566 крадіжок (ст. 185 КК України), що становить 61% від усіх кримінальних правопорушень, скоєних неповнолітніми, і 82,6% від усіх злочинів проти власності, скоєних неповнолітніми [4].

За статтею 186 КК України (грабіж) у 2014 році до суду було направлено 580 проваджень стосовно неповнолітніх, за статтею 187 КК України (розбій) – 126, за статтею 189 КК України (вимагання) – 33 провадження, за статтею 190 КК України (шахрайство) – 186 проваджень стосовно неповнолітніх. За статтею 296 КК України (хуліганство) до суду було направлено 127 проваджень щодо неповнолітніх.

У 90% випадків злочинів, скоєних неповнолітніми, потерпілими є фізичні або юридичні особи, а також у 10% – сама держава. Отже, в більшості випадків є можливість застосовувати примирення сторін шляхом укладання угоди про примирення за результатами проведення процедури медіації, керуючися статтею 46 Кримінального кодексу України та статтею 469 Кримінального процесуального кодексу України [7; 8]

Сама процедура медіації характеризується певним колом учасників та їх специфічним правовим статусом у вигляді прав і обов'язків, які необхідні для участі й реалізації своїх інтересів під час проведення цієї процедури.

Обов'язковими учасниками медіації є потерпілий і правопорушник. При цьому, якщо медіація застосовується на стадії досудового розслідування, то правопорушник розглядається як підозрюваний. У випадку проведення медіації на стадії судового розгляду, правопорушник перебуватиме у статусі обвинуваченого.

Необхідною умовою для проведення медіації є визнання правопорушником відповідальності за свою злочинну поведінку.

Специфічним учасником медіації є медіатор. Наразі в Україні законодавчо не визначено правового статусу медіатора, а також статусу професійних організацій медіаторів, порядку сертифікації медіаторів, додаткові вимоги до професійних знань і навичок медіатора, контроль за якістю наданих послуг та подібних вимог. Відсутня також у чинному законодавстві України й регламентація відносин між учасниками медіації – кожної із сторін з медіатором, медіатора і сторін – з організацією, що забезпечує проведення медіації, медіатора, сторін спору й організації медіаторів – із судовими та іншими правоохоронними органами, у провадженні яких знаходяться матеріали, або які забезпечують виконання медіаційних угод чи в інший спосіб сприяють медіації.

Усі питання щодо діяльності медіаторів віддані на розсуд самої спільноти медіаторів.

У Кримінальному процесуальному кодексі України законодавцем визначено лише окремі положення порядку укладення угод про примирення, а щодо суб'єкта, на якого покладаються такі важливі функції, у статті 469 зазначено лише, що домовленості стосовно угоди про

примирення можуть здійснюватись самостійно потерпілим та підозрюваним чи обвинуваченим, захисником і представником або за допомогою іншої особи, погодженої сторонами кримінального провадження (крім слідчого, прокурора або судді) [8].

Про гарантії процесуальних прав для медіатора раніше йшлося в проекті Закону України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінально-процесуального кодексів України щодо процедур медіації «примирення»», де пропонувалося статтю 69 Кримінально-процесуального кодексу України 1960 року доповнити пунктом 6 такої редакції: «медіатор не може бути допитаний щодо обставин, про які він дізнався в процесі проведення процедури, а також щодо ходу самої процедури, крім випадків, коли сторони не заперечують проти розголошення такої інформації» [15, с. 25]. На жаль, у чинному законодавстві України на даний час ця гарантія не закріплена. Її узаконення наразі вбачається як нагальне, позаяк на практиці медіація застосовується дедалі частіше.

Отже, існує прогалина, яка стосується невнормованого поняття процесуального статусу особи, за участю якої відбувається укладення угоди про примирення та порядку її залучення до кримінального провадження.

Щодо процедури застосування медіації, то відповідно до чинного законодавства, укладення угоди про примирення можливе в будь-який момент після повідомлення особі про підозру і до виходу суду до нарадчої кімнати для ухвалення вироку.

Тобто, на практиці проведення процедури медіації можливе або на стадії досудового розслідування, або на стадії судового провадження.

Якщо матеріали на медіацію передаються на стадії досудового розслідування, то медіатори отримують необхідну інформацію з районних управлінь внутрішніх справ або кримінальної міліції у справах неповнолітніх, районних прокуратур, служб у справах дітей.

Якщо ж матеріали на медіацію передаються на стадії судового провадження, то медіатори отримують необхідну інформацію від судді або від судової канцелярії.

В обох випадках така інформація може надходити і від правопорушника або потерпілого особисто.

Успішний досвід впровадження програм відновного правосуддя в регіонах України свідчить, що більш ефективними є ті моделі роботи, де самі представники правової системи (судді, прокурори, працівники кримінальної міліції у справах неповнолітніх, спеціалісти служби у справах дітей) інформують сторони про наявність такої можливості й активно залучають медіатора до роботи з потерпілим і правопорушником у тих випадках, де вони вбачають за доцільне проведення програм відновного правосуддя. Це збільшує довіру учасників кримінальної ситуації до процесу медіації та дозволяє зосередити зусилля на тих випадках, де потенційні можливості для примирення сторін та усунення завданої злочином шкоди є найбільш реальними.

Наказом Генерального прокурора України № 16гн від 1 листопада 2012 року «Про організацію діяльності органів прокуратури щодо захисту прав і свобод дітей» визначено обов'язок прокурорів, що здійснюють нагляд за додержанням законів під час досудового розслідування кримінальних правопорушень, вчинених неповнолітніми та за їх участю, роз'яснювати неповнолітнім підозрюваним (обвинуваченим) і потерпілим, їх законним представникам право на укладання угод про примирення. При цьому ретельно з'ясовувати питання щодо відсутності примусу в будь-якій формі до укладання угод неповнолітніми підозрюваними (обвинуваченими) та потерпілими, усвідомлення ними передбачених законом наслідків таких дій, зокрема обов'язку відшкодування матеріальної шкоди, обмеження права на оскарження вироків. При орієнтуванні суду щодо призначення покарання неповнолітньому обов'язково дотримуватись вимог статей 98-103 Кримінального кодексу України про врахування умов його життя та виховання, впливу дорослих, рівня розвитку та інших особливостей особи неповнолітнього. За наявності підстав, передбачених законом, насамперед розглядати питання про можливість застосування примусових заходів виховного характеру [10].

У разі досягнення примирення на стадії досудового розслідування, сторони підписують відповідну угоду, яка невідкладно направляється до суду разом з обвинувальним актом. Якщо

ж угоди досягнуто під час судового провадження, суд невідкладно зупиняє провадження процесуальних дій і переходить до розгляду угоди.

Той чи інший результат медіації може засвідчити, що неповнолітній здатен або нездатен виправитись без застосування покарання.

Доказом важливості застосування угоди про примирення сторін слугують дані узагальнення судової практики. Так, з дня набрання новим КПК України законної сили та по 1 липня 2013 року тільки місцевими судами Дніпропетровської області було затверджено 312 угод про примирення. З них 203 угоди було досягнуто під час досудового розслідування і 109 – безпосередньо під час судового провадження [13].

Висновки. Проведена робота дозволяє зробити висновки про те, що інститут медіації в Україні повинен існувати й розвиватись, оскільки він дає змогу, окрім примирення сторін, досягти перевиховання неповнолітнього правопорушника і тим самим у перспективі знизити рівень рецидиву та дорослої злочинності.

Для формування повної правової основи щодо ефективного врегулювання конфліктів за допомогою медіації у відповідності до європейських стандартів і норм міжнародного права необхідним є прийняття закону про медіацію в Україні, і в якому повинні бути визначені основні принципи медіації, сфера її застосування, коло кримінальних проваджень, у яких можливе призначення медіації, вимоги до медіаторів та умови набуття статусу медіатора, правовий статус медіатора й процедура обрання медіатора для конкретної медіації, суб'єктивний склад і правовий статус учасників медіації, максимальні строки проведення медіації для уникнення не виправданого затягування процедури учасниками, форма звіту про проведення медіації та форма угоди між потерпілим і правопорушником.

Для забезпечення конфіденційності обговорень у процесі медіації доцільним є внесення до Кримінального процесуального кодексу України положень щодо неможливості допиту медіатора як свідка щодо фактів, про які він дізнався у процесі проведення медіації.

Для координації роботи організацій, об'єднань, що займаються відновним правосуддям (медіацією), необхідним є запровадження центрального органу з відповідними повноваженнями. Залежно від повноважень, покладених на такий орган, він може підпорядковуватись Міністерству юстиції України або ж Міністерству соціальної політики України.

Список використаної літератури

1. Белінська О.В. Медіація – альтернативне вирішення спорів / О.В.Белінська // Вісник Вищої ради юстиції. – 2011. – № 1 (5). – С. 158-173.
2. Бесемер Х. Медиация. Посредничество в конфликтах. / Х. Бесемер. – Калуга: Духовное познание, 2004. – 176 с.
3. Виноградова О.І. Проблеми запровадження інституту медіації. Інформаційний сервер Верховного суду України / О.І. Виноградова [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.scourt.gov.ua/clients/vs.nsf/3adf2d0e52f68d76c2256c080037bac9/a58bfc35f3fbd1bec2257640004831b6?OpenDocument>.
4. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень-грудень 2014 року. Генеральна прокуратура України [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?dir_id=111480&libid=100820&c=edit&_c=fo#.
5. Землянська В.В. Відновне правосуддя в кримінальному процесі України. Посібник / В.В. Землянська. – К.: Видавець Захаренко О.В., 2008. – 200 с.
6. Інтернет-блог Уповноваженого Президента України з прав дитини. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.facebook.com/up.z.prav.dytyny?pnref=lhc>.
7. Кримінальний кодекс України № 2341-III від 05 квітня 2001 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.
8. Кримінальний процесуальний кодекс України № 4651-VI від 13 квітня 2012 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.
9. Лист Генерального прокурора України «Щодо використання процедури примирення у кримінальному провадженні та розширення альтернативи переслідуванню» від 1 серпня 2008 року № 1-233вих-08-23окв. // Відновне правосуддя в Україні. – 2008. – № 2. – С. 19-22.
10. Наказ Генерального прокурора України «Про організацію діяльності органів прокуратури щодо захисту прав і свобод дітей» № 16гн від 6 грудня 2014 року. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.gp.gov.ua/ua/gl.html?_m=publications&_t=rec&id=94102.
11. Постанова Пленуму Верховного суду України «Про практику застосування судами України законодавства у справах про злочини неповнолітніх» від 16 квітня 2004 р. – № 5. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/va005700-04>.
12. Туз Н.Д. Вплив недоліків сімейного виховання на формування особи неповнолітнього злочинця / Н.Д. Туз // Науко-

вий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. – 2013. – № 1. – С. 326-332.

13. Узагальнення ВССУ судової практики здійснення кримінального провадження на підставі угод від 22.01.2014 // Закон і Бізнес. – № 28 (1170). – 12.07-18.07.2014 р.

14. Указ Президента України «Про концепцію розвитку кримінальної юстиції щодо неповнолітніх в Україні» від 11.08.2011 № 811/2008. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/597/2011>.

15. Фрич В. Медіація (примирення) як альтернатива судовому розгляду кримінальних проваджень / В. Фрич, О. Комарницька // Вісник Національної академії прокуратури України. – 2013. – № 3. – С. 24-29.

16. Юридична енциклопедія: В 6 т. Т. 3 / Редкол.: Ю.С. Шемшученко (відп. ред.) та ін. – К.: Укр. енциклопедія, 2001. – 792 с.

Smitiyenko Z., Ph.D in Law, Professor,

*Honored Lawyer of Ukraine, Professor of Criminal Law Courses,
Ukrainian State University of Finance and International Trade*

Kyrko O., Head of the Legal Department

Ukrainian Non-Governmental Organization «Ukrainian Treasures' Association»

MEDIATION AS A CRIMINAL-PROCEDURAL CATEGORY AND ITS USE IN CRIMINAL PROCEEDINGS AGAINST JUVENILES

Abstract. *The essence of restorative justice, concept and purpose of mediation as a process that not only promotes the reconciliation in a conflict situation, but also the re-education of the minor offender, was determined in the article. Problems of the negative influence of family and other social factors on personality formation juvenile offender have been reviewed. The issue of mediation's actuality to conciliation in criminal proceedings for juveniles in Ukraine was highlighted by analyzing the social causes of juvenile delinquency. Legal status of mediator, as a specific and mandatory member of mediation process, was considered. The analysis of the Ukrainian current legislation, that creates a basis for application of restorative justice was done, problematic issues of legal regulation of mediation in Ukraine have been identified. The proposals for changes in the legislation of Ukraine, necessary for further development of restorative justice in the country, had been given.*

Keywords: *mediation, restorative justice, conciliation, legislative regulation of mediation, mediator, juvenile delinquency, criminal proceedings against juveniles.*

References

1. Belinska O.V. Mediation – alternative dispute resolution / O.V.Belinska // Bulletin of the High Council of Justice. – 2011. – № 1 (5). – P. 158-173.

2. Besemer C. Mediation. Mediation in conflicts. / C. Besemer. – Kaluga: Dukhovnoye poznaneye, 2004. – 176 p.

3. Vinogradova O. The problems of the establishment of mediation. Information server of the Supreme Court of Ukraine / O. Vinogradova [Electronic resource] – Access: <http://www.scourt.gov.ua/clients/vs.nsf/3adf2d0e52f68d76c2256c080037bac9/a58bfc35f3fbd1bec2257640004831b6?OpenDocument>.

4. Summary Report of the criminal offenses in January-December 2014. Prosecutor General's office of Ukraine. [Electronic resource] – Access: http://www.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?dir_id=111480&libid=100820&c=edit&_c=fo#.

5. Zemlyanska V. Restorative justice in criminal proceedings in Ukraine. Handbook / V. Zemlyanska. – K.: Publisher Zakharenko, 2008. – 200 p.

6. Internet Blog of Ukraine Presidential Commissioner for Children's Rights. [Electronic resource]. – Access: <https://www.facebook.com/up.z.prav.dytyny?pnref=lhc>.

7. Criminal Code of Ukraine № 2341-III from April 5th 2001 [Electronic resource] – Access: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.

8. Criminal Procedure Code of Ukraine № 4651-VI dated 13 April 2012 [Electronic resource] – Access: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.

9. Letter of Prosecutor General of Ukraine «About application of conciliation in criminal proceedings and amplification of alternatives to prosecution» of August 1, 2008 № 1-233vyh-08-23okv. // Restorative justice in Ukraine. – 2008. – № 2. – P. 19-22.

10. Order of the Prosecutor General of Ukraine «On the organization of the prosecution to protect the rights and freedoms of children» №16hn of 6 December 2014. [Electronic resource]. – Access: http://www.gp.gov.ua/ua/gl.html?_m=publications&_t=rec&id=94102.

11. Resolution of the Plenary Assembly of the Supreme Court of Ukraine «On the practice of use legislation on juvenile crimes by courts of Ukraine» of 16 April 2004. – № 5. [Electronic resource] – Access: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/va005700-04>.

12. Tuz N. The influence of family education defects on the juvenile offender formation / N.D. Tuz // Scientific Bulletin of Lviv State University of Internal Affairs. – 2013. – № 1. – P. 326-332.

13. Generalizing of HSCU judicial practice of criminal proceedings on the basis of agreements on 01/22/2014 // Law and Business. – № 28 (1170). – 12.07-18.07.2014.

14. Order of the President of Ukraine «On the Concept of Criminal Justice for minors in Ukraine» from 11.08.2011 № 811/2008. [Electronic resource] – Access: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/597/2011>.

15. Frych V. Reconciliation as alternative to judicial trial of criminal realizations / V. Frych, O. Komarnicka // Bulletin of the National Prosecution Academy of Ukraine. – 2013. – № 3. – P. 24-29.

16. Legal Encyclopedia: in 6 Vol. V. 3 / Yu. Shemshuchenko et al. – K.: Ukr. Encyclopedia, 2001. – 792 p.

Смищенко З.Д., кандидат юридических наук,
профессор, заслуженный юрист Украины,
профессор кафедры уголовно-правовых дисциплин
Украинского государственного университета
финансов и международной торговли

Курко Е.В., начальник Юридического отдела Исполнительного комитета
Всеукраинской общественной организации «Ассоциация казначеев Украины»

МЕДИАЦИЯ КАК КРИМИНАЛЬНО-ПРОЦЕССУАЛЬНАЯ КАТЕГОРИЯ И ЕЁ ПРИМЕНЕНИЕ В УГОЛОВНЫХ ПРОИЗВОДСТВАХ В ОТНОШЕНИИ НЕСОВЕРШЕННОЛЕТНИХ

Аннотация. В статье определена сущность восстановительного правосудия, понятие и цели медиации как процесса, способствующего не только примирению в конфликтной ситуации, но и перевоспитанию несовершеннолетнего правонарушителя. Рассмотрена проблема отрицательного влияния семьи и других социальных факторов на формирование личности несовершеннолетнего правонарушителя. На основе анализа социальных причин преступности несовершеннолетних освещены вопросы актуальности применения медиации для примирения сторон в уголовных процессах в отношении несовершеннолетних в Украине. Рассмотрен правовой статус медиатора как специфического и обязательного участника процесса медиации. Осуществлен анализ действующей нормативно-правовой базы Украины, создающей основу для применения программ восстановительного правосудия и выяснены проблемные вопросы правового регулирования медиации в Украине. Приведены предложения касательно изменений в законодательстве Украины, необходимых для дальнейшего развития восстановительного правосудия в стране.

Ключевые слова: медиация, восстановительное правосудие, примирение сторон, медиатор, законодательное регулирование медиации, преступность несовершеннолетних, уголовное производство в отношении несовершеннолетнего.